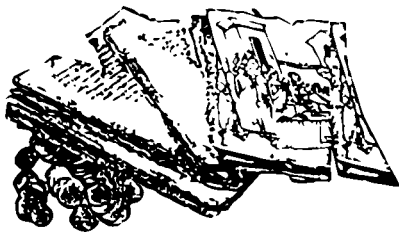

ТЕМУРИЙЛАР
КУТУБХОНАСИНИНГ
СИРИ

Детектив
қисса КОМИЛ
СИНДАРОВ

ЯНГИ АСР АВЛОДИ
ТОШКЕНТ
2015

УЎК: 821.512.133-3

КБК: 84(5Ў)7

С – 58

Синдаров, Комил

Темурийлар кутубхонасининг сири: қисса / Комил Синдаров. – Тошкент: Янги аср авлоди, 2015. – 320 б.

ISBN 978-9943-27-651-2

Қўлингиздаги китоб тарихнинг бизга маълум бўлган, аммо ҳалигача очилмаган сир-синоати ҳақида. Ҳазрати Башир қишлоғидаги оддий бир чўпоннинг ўлдирилиб кетиш воқеаси, жиноятни фош этишга бел боғлаган терговчиларнинг уддабуронлиги, бу жиноят атрофида жуда кўпчиликнинг ўралашиб қолиши, бир жиноят ортидан бошқа жиноят изларининг топилиши...

Қизиқ, қадим Темурийлар кутубхонаси билан оддий чўпоннинг ўлдирилиб кетиши ўртасида қандай боғлиқлик бўлиши мумкин? Вақт ва замон ўртасидаги мувофиқлик бир-бирига қай даражада боғлиқ?..

Саволларга жавобни очиқ қолдирамиз. Яхшиси, мутолаадан сўнг сизни баҳсга чорлаймиз.

УЎК: 821.512.133-3

КБК: 84(5Ў)7

ISBN 978-9943-27-651-2

© Комил Синдаров, «Темурийлар кутубхонасининг сири». «Янги аср авлоди», 2015 йил.

СЎЗ БОШИ ЎРНИДА

Қўлингиздаги детектив қисса 2013 йилда чоп этилган «Қимматга тушган хато» (Ёки қасоскор қалб исёни) номли китобимизнинг мантиқий давомидир. Гарчанд асарлардаги воқеалар бир-биридан тубдан фарқланса-да, асосий қаҳрамонлар яна ўша прокуратура терговчилари Фахриддин ва Санжарбеклардир.

«Қимматга тушган хато»да прокуратура ходимининг тўсатдан йўқолиб қолиши билан боғлиқ мураккаб ва ўта оғир жиноятни ўзларининг профессионал маҳорати, билими, тиришқоқлиги ҳамда зукколиги билан фош этган терговчилар «Қўтондаги қотиллик»да энди Ҳазрати Башир қишлоғига яқин тоғ этагидаги қўтонда содир бўлган чўпоннинг ўлими билан боғлиқ антиқа жиноят ишини тергов қилишга киришадилар.

Бир қарашда оддийгина туюлган қотиллик жинояти бора-бора чигаллашиб, бошқа бир тарихий воқеага – XV асрларда йўқолиб кетганлиги гумон қилинаётган Темурийлар ёки Мирзо Улуғбек кутубхонаси билан боғлиқ ажойиб ва ғаройиб ҳодисаларга уланиб, аср жинояти даражасига кўтарилади.

Сир эмаски, бугунги ўзбек адабиётида детектив асарлар салмоғи жуда кам. Китобхон эса бундай асарларга муҳтож. Айниқса, прокуратура терговчиларнинг сермашаққат ва шарафли меҳнатларини акс эттирувчи, ўқувчини жиддий мулоҳаза қилишга ундовчи, уларнинг ҳуқуқий маданиятини оширишга хизмат қилувчи бадиий асарлар бармоқ билан санарли.

«Темурийлар кутубхонасининг сири»ни ёзар эканмиз биз ўз олдимга уч муштарақ мақсадни қўйган эдик:

Одамлар онгида узоқ йиллар давомида сақланиб келаётган «прокуратура қораловчи, жазоловчи орган, унда ишловчи ходимлар эса қаҳри қаттиқ, қўпол ва бемеҳр инсонлар» деган нотўғри тушунчаларга барҳам бериб, Фахриддин ва Санжарбеклар мисолида прокуратура терговчиларининг гоят машаққатли, шу билан бирга шарафли ишларини ҳаққоний ёритиш, уларнинг «қилни қирқ ёриб» адолат, ҳақиқат ва қонун устуворлигини таъминлаш борасидаги серқирра ва ўта нозик фаолиятларини ҳаётий мисоллар ва бадий бўёқларда акс эттириш ва шу билан китобхон қалбида бундай шарафли юксак касб эгаларига нисбатан муҳаббат ҳисларини уйғотиш – бош мақсадимиз эди.

Аҳолининг ҳуқуқий саводхонлиги, ҳуқуқий маданиятини оширишда детектив асарларнинг ўрни муҳимдир. Шу нақтаи назардан оддий китобхоннинг онгига жиноят учун жазонинг муқаррарлиги, айбсиз шахсни жазога тортиш мумкин эмаслиги, суднинг ҳукмисиз ҳеч кимни айбдор деб ҳисоблаб бўлмаслиги, жиноятчи шохида юрса, баргида юрадиган терговчилар фаолиятининг асосий мезони адолат ва қонун устуворлиги тамойили эканлиги каби тушунчаларни сингдириш мақсадини кўзладик.

Бундан ташқари мазкур асар баҳонасида узоқ йиллар оғриқ нуқтамиз бўлиб ётган бир тарихий воқеликни қаламга олишга журъат этдик.

Маълумки, Соҳибқирон Амир Темурнинг илмга, китобга меҳри бошқача бўлган. Қайга бормасин, қай юртни забт этмасин, зебу зардан кўра китобларга кўпроқ аҳамият берган, нодир қўлёзмаларни сақлаб қолиш, илмий меросни янада бойитиш, илм аҳлини ардоқлаб, улар учун зарур шарт-шароитларни яратишни ўйлаган. Фирдавсмонанд

Самарқандда замонасининг энг катта кутубхона-сини ташкил этган. Бу даргоҳда Турон заминда асрлар давомида улуг аждодларимиз томонидан яратилган илмий меросдан ташқари, Ҳиндистону Хуросон, Озору Арман, Боғдоду Дамашқ, Қоҳираю Анқара, Ироқу Румдан келтирилган нодир қўлёзмалар тўпланган. Темурийлар кутубхонаси ёки Улуғбек кутубхонаси номи билан машҳур бу илм даргоҳи Мирзо Улуғбек вафотидан кейин тахт тепасига келган хурофот ва жаҳолат кучлари таъсирида сирли равишда йўқ қилинган. Тарихий манбалар мазкур кутубхонанинг мавжуд бўлганлигини тасдиқлайди. Унинг ёндириб, куйдириб юборилганлиги, четга олиб кетилганлиги ёки бошқа табиий офатлар таъсирида йўқ қилинганлиги ҳақида манбаларда бир оғиз ҳам гап йўқ. Агарда шундай бўлганда, тарихчилар бу ҳақда албатта ёзиб қолдирган бўларди. Демак, бу улкан кутубхона юртимизда! Қайсидир горда, қайсидир тоғда ёки Самарқанднинг қайсидир замини қаърида бизни кутиб ётибди. Бу ҳақда бир қанча илмий фаразлар ҳам мавжуд. Бундан қарийб икки аср муқаддам амалга оширилган Европа ва рус олимларининг Темурийлар кутубхонасини топиш борасидаги изланишларидан сўнг ҳозирга қадар бу масала билан ҳеч ким жиддий шуғулланган эмас...

Шуларни ўйлаб, анча йиллардан буён бу ҳақда бирор нарса ёзиш ва шу орқали масалага жамоатчилик эътиборини қаратишни ўйлаб юрардим. Самарқандлик тарихчи олим Камолхон Каттаев, академик Бакир Зарипов, математик олим Абдусамат Мамаюсупов, тадбиркор Ҳолиқул Зайдуллаевлар билан бамаслаҳат сирли кутубхонани топиш мақсадида илмий экспедиция уюштиришни ҳам ўйлаб қўйгандик.

Детектив жанрдаги асар мазмунига тарихий воқеликни сингдиришдан кўзланган мақсад шу эди.

Ўта нозик жанрдаги иккинчи китобимизни Сиз азиз ўқувчига тақдим этар эканман, сизлардан асар ҳақидаги ўз фикр-мулоҳазаларингизни билдиришингизни кутиб қоламан. Зеро, Фахриддин ва Санжарбекларнинг янада мураккаб, янада қизиқарли жиноятларни фош этиш борасидаги кейинги фаолиятларини реал воқеликлар, бадий безакларда акс эттирувчи бўлажак асарларимиз тақдири Сиз муҳтарам китобхонларнинг холисона баҳоси, мухлисларимиз қўллаб-қувватлашидан оладиган илҳомга боғлиқдир.

Эҳтиром ила,

Комил СИНДАРОВ

Фахриддин хизмат хонасига кириб келиши билан ички телефон жиринглаб қолди. У «эрталабдан ким бўлдийкин?» деган ўйда гўшакни кўтарди:

– Лаббай, эшитаман.

– Фахриддин Каримович, салом! Яхши дам олдингизми? Тезда хонамга чиқинг! – Тоҳир Фофурович гапни қисқа қилди.

Терговчи қоғоз, қалам олиб, прокурор ўринбосарининг хонасига шошилди.

– Фахриддинжон, чарчоқлар ёзилдими? Уйдагилар қалай? Келин, болалар... яхшими? – прокурор ўринбосари тавозе билан гап бошлади.

– Раҳмат, Тоҳир ака. Ўзингиз яхшимисиз? – Фахриддин гап оҳангидан муҳим топшириқ борлигини англади. Одатда, бошлиқ бирор жиддий иш топширмоқчи бўлганда унга «жон» деб мурожаат этарди.

– Мен ҳозиргина Қашқадарё вилоят прокурори билан гаплашдим. Китоб туманида рўй берган бир қотиллик жинояти бўйича хизмат сафарига боришингизга тўғри келмоқда.

– Қанақа қотиллик экан?

– Ҳазрати Башир қишлоғи атрофидан бир чўпоннинг жасади топилган. Қизиги шундаки, унинг чўнтагидан ўн тўрттинчи асрга мансуб тилла танга чиққан. Бу ҳам ҳали ҳаммаси эмас... – Тоҳир Фофурович пахта гулли пиёладаги чойдан ҳўплаб, гапида давом этди. – Чўпоннинг кўтонидан бир талай қадимий китоб ҳам топилган...

– Яна қанақа китоб? – Фахриддиннинг таажжу-би ошди.

– Самарқандлик олим Камолхон Каттаевнинг хулосасига кўра бу китоб X–XI асрларда яшаб ўтган аллома... – прокурор ўринбосари олдида турган қоғозга қараб дудуқланиб ўқишга тушди. – А-б-у За-йд Да-бу-сийнинг «Ал-Ан-вор фи у-су-ли-л-фиқх» номли асари экан. Гап шундаки, мазкур асар шу пайтга қадар бизгача етиб келмаган деб ҳисобланар экан.

– Ўзи асар нима ҳақда экан? Шунчалик кўҳна китобмикан?

– Ахир ўн аср олдин ёзилган... Таржимасини ҳам ёзиб олган эдим мана... – Тоҳир Ғофурович кўзойнагини қўндириб, яна қоғозга тикилди. – Ўзбекчада китобнинг номи «Фиқх асосларини очувчи нурлар» бўларкан. Дабусий замонасининг машҳур ҳуқуқшунос олимларидан бўлган экан.

– Буни қаранг-а, эшитмаган эканман!

– Сиз билан биз мактабда, институтда ўқиган кезлар «шўролар» даврига тўғри келган. Шу боис улуг аждодларимизнинг маънавий меросини ўрганиш у ёқда турсин, номини ҳам тилга олиш мумкин эмасди! Аксинча, ўша давр мафкураси Соҳибқирон Амур Темурни қонхўр, Бобурни босқинчи дейишдан тап тортмаган... Майли гапираман десанг гап кўп. Вилоят прокурори қотилликнинг мотиви шу тилла танга ва китоб билан боғлиқ бўлиши мумкин деган фикрни билдирмоқда. Хуллас, жойига чиқиб, масалага ойдинлик киритишга тўғри келади. Агар прокурорнинг хулосаси тўғри чиқса, ишни ўз иш юритувингизга оласиз. Вазиятга қараб иш тутинг. Терговчилардан бирини, яхшиси Санжар Раҳмоновни ўзингиз билан олишингиз мумкин.

– Қачон йўлга чиқсак бўлади?

– Кечки рейсга чиптага буюртма берилган. Хужжатларни расмийлаштириш, сафар тайёргарлигини кўриш учун сизларда вақт етарли бўлади, – Тоҳир Гофурович ўрнидан қўзғалди. – Бизга савол бўлмаса, ишингизга омад.

– Раҳмат, ҳаммаси тушунарли! Жойига етиб боргач, Сизга ахборот бераман. – Фахриддин шаҳд билан ортига бурилди...

* * *

Самолёт белгиланган вақтда ҳавога кўтарилди. Фахриддин ўриндиғини сал ётқизиб, кўзини юмиб олди. Санжарбек ўриндиқ ортидаги газета, журналларни олиб, варақлашга тушди. Сўнг сумкасидан ручкасини чиқариб, кроосворд ечишга тушиб кетди:

– Беш ҳарф «қовун нави», «а» билан бошланади.

– «Амири», – деди ўзини ухлаганга солиб кетаётган Фахриддин ҳозиржавоблик билан.

– Тўғри... кейингиси – Саид Аҳмад асари, уч ҳарф.

– Уфқ.

– Буниси ҳам тўғри. Америкадаги штат, «а» дан бошланади.

– «Аризона».

– А-р-и-з-о-н-а, тўппа-тўғри. Энг оғир жиноят.

– Қотиллик.

– Есть... Дарвоқе «қотиллик» дегандай, Фахриддин ака боя гапингизга унчалик тушунмаган эдим. Кейин гаплашамиз дегандингиз. Ўзи Қашқадарёга нима мақсадда кетаяпмиз? – деди Санжарбек қўлидаги журнални ўриндиқ ортига жойлай туриб.

– Бир чўпонни ўлдириб кетишибди, – бамайлихотир жавоб берди Фахриддин.

– Вилоятда шу оддийгина қотилликни тергов қиладиган терговчи қуриб кетибдимми? Шунча йўлдан бизни овора қилиб...

Фахриддин кўзини очиб, шеригига кулимсираб қаради:

– Лекин бу сиз ўйлаганчалик оддий қотилликка ўхшамаяпти. Марҳумнинг чўнтагидан қадимий тилла танга топилган, қўтондан қанақадир антиқа китоблар чиққан.

– Ростданми? Нима бало чўпон бирор хазина топиб олганмикин? – Санжарбек хулоса қилишга ошиқди.

– Бўлса бордир. Ҳар нарса бўлиши мумкин. Олдиндан бирор нарса деб бўлмайди. Борсак кўрамиз! Абу Зайд Дабусий ҳақида эшитганмисиз?

– Қанақа Дабусий?

– Эшитганмисиз ё йўқми? – Фахриддин саволни қайтарди.

– Менимча арабларнинг «Ал-иттифоқ»дами ёки Эроннинг қайсидир футбол жамоасида ўйнаса керак, – Санжар таваккал қилди.

Фахриддин хандон отиб кулди. Сўнг базўр ўзини тўхтатиб, «футболчи денг!» деди.

– Ёки бирор давлатнинг раҳбарими? – Санжарбек устозининг «шунга ҳам билмайсанми?» деб таъна қилишидан чўчиб, таваккал қилишда давом этди.

– Нуфузли идоранинг маъсул ходими, малакали ҳуқуқшунос бўла туриб, наҳотки шундай улуғ зотни танимасангиз! – ҳамон кулгидан ўзини боса олмаётган Фахриддин атайлаб шогирдининг жиғига тегди. – Ҳа қишлоқи-я!

– Устоз кўп қийнаманг, айта қолинг, ким у? – деди Санжарбек хуноби чиқиб.

– Ахир у ўнинчи асрларда яшаб, Турон заминда фикҳ илмини ривожлантирган буюк аждодимиз-ку! Наҳотки унинг машҳур «Ал-Анвор фи усули-л-фикҳ» асарини ўқимаган бўлсангиз? – деди устоз билафонлик қилиб.

Bu tanishuv parchasidir. Asarning to'liq versiyasi
<https://kitobxon.com/uz/asar/4160> saytida.

Бу танишув парчасидир. Асарнинг тўлиқ версияси
<https://kitobxon.com/uz/asar/4160> сайтида.

Это был ознакомительный отрывок. Полную версию
можно найти на сайте
<https://kitobxon.com/ru/asar/4160>